

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2021.67.24>
УДК 346

ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ ВІД НЕДОБРОСОВІСНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ ЗА ГОСПОДАРСЬКИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

Тимченко Л.М.,

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри цивільно-правових дисциплін

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

<https://orcid.org/0000-0003-2696-0272>

Штундер В.,

студентка 3 курсу

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

Тимченко Л. М., Штундер В. Правовий захист від недобросовісної конкуренції за господарським законодавством України.

У статті досліджуються юридична природа недобросовісної конкуренції, нормативно-правові акти, що регулюють питання конкуренції, методи захисту суб'єктів господарювання на товарних ринках, а також питання застосування санкцій за порушення законодавства України про економічну конкуренцію. Відповідно до Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції» недобросовісна конкуренція – це будь-які дії у конкуренції, що суперечать правилам, торговим та іншим чесним звичаям у підприємницькій діяльності. До недобросовісної конкуренції належать неправомірне використання ділової репутації суб'єкта господарювання, створення перешкод суб'єктам господарювання у процесі конкуренції та досягнення неправомірних переваг у конкуренції, неправомірне збирання, розголошення та використання комерційної таємниці. До основних методів недобросовісної конкуренції відносять економічне шпигунство, підробку продукції конкурентів, підкуп та шантаж, введення в оману споживачів, махінації з діловою звітністю, валютні махінації, приховування дефектів та інше. У статті розглядається поняття добросовісної та недобросовісної конкуренції з точки зору різних науковців. У науковій доктрині стосовно поняття «недобросовісної конкуренції» існують різні підходи, для прикладу науковець Н. Саніахметова зазначає «що недобросовісна конкуренція – це порушення правил поведінки, котрі склалися, широко застосовуються в підприємстві і визнаються підприємцями як обов'язкові ділові норми, що завдає шкоди відносинам добросовісної конкуренції і свободи підприємницької діяльності». На думку О. Безуха «недобросовісна конкуренція виникає внаслідок неправомірного використання чужих інтелектуальних продуктів із комерційною метою, ділової репутації, інших досягнень підприємств, товарів чи діяльності конкурента, введення в оману споживачів щодо конкурентів та отримання неправомірних переваг у конкуренції». Загальне визначення недобросовісної конкуренції міститься у Паризькій конвенції про охорону промислової власності, так згідно даного документу недобросовісна конкуренція – це будь-який акт конкуренції, що суперечить чесним звичаям у промислових і торговельних справах.

В статті проаналізовані механізми боротьби з недобросовісною конкуренцією, виділено адміністративний та судовий спосіб боротьби з недобросовісною конкуренцією. З'ясовано, органом, який займається боротьбою з недобросовісною конкуренцією є Антимонопольний комітет.

В рамках статті був здійснений аналіз судової практики за останні роки. Також досліджено положення зарубіжного законодавства стосовно боротьби із недобросовісною конкуренцією.

Ключові слова: захист, недобросовісна конкуренція, господарське законодавство, економіка, суб'єкт господарювання.

Tymchenko L. M., Shtunder V. Legal protection against unfair competition under the economic legislation of Ukraine.

The article examines the legal nature of unfair competition, regulations governing competition, methods of protection of economic entities in commodity markets, as well as the application of sanctions for violations of Ukrainian legislation on economic competition. According to the Law of Ukraine “On Protection against Unfair Competition”, unfair competition is any action in competition that contradicts the rules, trade and other fair practices in business. Unfair competition includes the misuse of an entity’s business reputation, the creation of barriers to the entity’s competition and the achievement of undue competitive advantages, the unlawful collection, disclosure and use of trade secrets. The main methods of unfair competition include economic espionage, counterfeiting of competitors, bribery and blackmail, misleading consumers, fraud with business reporting, currency fraud, concealment of defects and more. The article considers the concept of fair and unfair competition from the point of view of different scientists. There are different approaches to the concept of “unfair competition” in the scientific doctrine, for example, the scientist N. Saniakhmetov notes that “unfair competition is a violation of rules of conduct that have developed, are widely used in business and are recognized by entrepreneurs as mandatory business rules that harm relations of fair competition and freedom of entrepreneurial activity”. According to O. Bezukh, “unfair competition arises as a result of illegal use of other people’s intellectual products for commercial purposes, business reputation, other achievements of enterprises, goods or activities of a competitor, misleading consumers about competitors and gaining illegal advantages in competition.” The general definition of unfair competition is contained in the Paris Convention for the Protection of Industrial Property, so according to this document, unfair competition is any act of competition that is contrary to fair practice in industrial and commercial matters. The article analyzes the mechanisms of combating unfair competition, highlights the administrative and judicial methods of combating unfair competition. It turned out that the body that deals with the fight against unfair competition is the Antimonopoly Committee. The article analyzes judicial practice in recent years. The provisions of foreign legislation on combating unfair competition have also been studied.

Keywords: protection, unfair competition, economic legislation, economy, business entity.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку економіки України досить актуальним залишається питання захисту конкуренції. Це зумовлено в першу чергу тим, що на ринку починають створюватися нові суб’єкти господарювання, що в результаті призводить до загострення конкурентних відносин. Варто зазначити, що на етапі євроінтеграції для України питання боротьби з недобросовісною конкуренцією є одним із основних. Не можна не погодитися з тим, що добросовісна конкуренція створює умови для розвитку та успіху підприємства, але змагання суб’єктів господарювання за споживчий попит на ринку здійснюється як з дотримання усіх вимог і правил, так із використанням незаконних методів суперництва. В свою чергу, такі незаконні методи завдають шкоду споживачам, конкурентам та державі загалом. Мова йде саме про недобросовісну конкуренцію, котра в першу чергу негативно впливає на конкурентоспроможність національної економіки на міжнародному ринку. Для того, щоб боротися із недобросовісною конкуренцією підприємства спираючись на чинну законодавчу базу змушені створювати стратегії захисту від неконкурентних дій опонентів на ринку, а саме: обирати шляхи захисту, які б забезпечували індивідуалізацію підприємств на товарних ринках.

Стан опрацювання цієї проблематики можна відзначити як загальний, а тому деякі аспекти потребують додаткового уточнення. Дослідженням проблеми недобросовісної конкуренції та методами захисту від неї займається велика кількість вітчизняних науковців. Серед сучасних дослідників даної тематики особливо виділяються праці таких науковців як: А. Бойко, О. Дашенко, Ю. Журик, М. Слободянюк, З. Борисенко, А. Кисліцина, І. Коваль, Н. Круглова, Т. Демченко, О. Бакалінська, О. Безух, О. Вінник, С. Валітов, Д. Задихайло, Н. Саніахметова, Ю. Тобота, К. Тотьєв, В. Щербина та інші.

Метою статті є з’ясування основних механізмів правового захисту від недобросовісної конкуренції в Україні.

Виклад основного матеріалу. Необхідно відмітити, що в Україні склалося конкурентне середовище утворилося у більшості галузей та сферах економічної діяльності. Відповідно до статті 42 Господарського кодексу України (ГК України – далі) підприємницька діяльність – це самостійна, ініціативна та систематична на власний ризик господарська діяльність, котру здійснюють суб’єкти господарювання для того, щоб досягти певних економічних та соціальних результатів та одержання прибутку [1]. В свою черг, основною метою підприємства є отримання прибутку, саме це стимулює прагнення суб’єкта господарювання до пошуку оптимальних та ефективних економічних рішень для того, щоб вироблені ним товари і послуги мали попит у споживачів. На ринку, кожен суб’єкт господарювання прагне досягти однієї мети – отримати найбільший прибуток. Отримати найбільший прибуток означає зробити свій продукт конкурентоздатним. У даному аспекті конкуренція є необхідною умовою підприємницької діяльності в суспільстві, а отже і ринкової економіки, заснованої на товарному виробництві, публічних закупівлях та в умовах якої суб’єкт господарювання повинен успішно вести справи шляхом поповнення ринка новими товарами та послугами, що в подальшому призводить до зниженням ціни за одиницю товару.

На сьогоднішній день чинним українським законодавством передбачені такі нормативно-правові акти, котрі регулюють відносини, що впливають чи можуть вплинути на економічну конкуренцію в державі: Конституція України, Закон України «Про захист економічної конкуренції», Закон України «Про Антимонопольний комітет України», Закон України «Про захист від недобросовісної конкуренції».

Аналізуючи Закон України «Про захист від недобросовісної конкуренції», варто зупинитися на понятті «недобросовісна конкуренція». Згідно даного Закону, недобросовісна конкуренція – це будь-які дії у конкуренції, що суперечать правилам, торговим та іншим чесним звичаям у підприємницькій діяльності.

Відповідно до Закону конкуренцією є:

- неправомірне використання ділової репутації суб'єкта господарювання;
- створення перешкод суб'єктам господарювання у процесі конкуренції та досягнення неправомірних переваг у конкуренції;
- неправомірне збирання, розголошення та використання комерційної таємниці [2].

У науковій доктрині стосовно поняття «недобросовісної конкуренції» існують різні підходи, для прикладу науковець Н. Санахметова зазначає «що недобросовісна конкуренція – це порушення правил поведінки, котрі склалися, широко застосовуються в підприємстві і визнаються підприємцями як обов'язкові ділові норми, що завдає шкоди відносинам добросовісної конкуренції і свободи підприємницької діяльності» [3]. На думку О. Безуха «недобросовісна конкуренція виникає внаслідок неправомірного використання чужих інтелектуальних продуктів із комерційною метою, ділової репутації, інших досягнень підприємств, товарів чи діяльності конкурента, введення в оману споживачів щодо конкурентів та отримання неправомірних переваг у конкуренції» [4]. Загальне визначення недобросовісної конкуренції міститься у Паризькій конвенції про охорону промислової власності, так згідно даного документу недобросовісна конкуренція – це будь-який акт конкуренції, що суперечить чесним звичаям у промислових і торговельних справах [5].

До основних методів недобросовісної конкуренції відносять економічне шпигунство, підробку продукції конкурентів, підкуп та шантаж, введення в оману споживачів, махінації з діловою звітністю, валютні махінації, приховування дефектів та інше [6]. Наголосимо, що органами, котрі займаються забезпеченням захисту від недобросовісної конкуренції, є суди України, Антимонопольний комітет та правоохоронні органи.

До методів боротьби із недобросовісною конкуренцією відносять здійснення підприємством антимонопольної діяльності, тобто діяльності певних суб'єктів господарювання, котра в першу чергу спрямована на створення та підтримку конкурентного середовища, а в основному, конкурентних відносин на товарному ринку, шляхом протидії неконкурентній діяльності монопольних утворень. Рівень використання суб'єктом господарювання методів захисту, залежить від декількох факторів. По-перше, від внутрішнього середовища підприємства; по-друге, від зовнішнього середовища, тому, що захист від недобросовісної конкуренції в середині підприємства, однак його результати виявляються у зовнішньому середовищі, а саме до контрагентів підприємства [7].

Чинне законодавство України передбачає такі заходи захисту від недобросовісної конкуренції: адміністративний спосіб, судовий порядок.

Проаналізувавши уважно перший вид – адміністративний спосіб необхідно зазначити, що його суть полягає у тому, що протягом шести місяців з того моменту, коли була отримана інформація стосовно порушення прав суб'єкта господарювання, останній може подати заяву до Антимонопольного комітету про захист особистих немайнових прав. У випадку, коли термін подання заяви про захист від недобросовісної конкуренції сплинув, це є причиною для того, щоб Антимонопольний комітет відмовив у реєстрації такого документа. Однак, слід наголосити на тому, що у випадку, якщо заявник зможе довести те, що пропущений строк подання заявки з поважних причин, порушене право потребує захисту. Кінцевий термін розгляду позовної заяви становить 30 календарних днів, але при необхідності може бути продовжений до 60 календарних днів, про що заявник буде повідомлений у письмовій формі [8].

Судовий порядок захисту від недобросовісної конкуренції полягає в тому, що справи, засновані на порушенні прав суб'єкта господарювання у зв'язку з обмеженням монополізму, підпадають під юрисдикцію господарського суду. Крім того, рішення Антимонопольного комітету можуть бути оскаржені (повністю або частково) у господарському суді. Для прикладу, ми проаналізували судову справу Верховного суду України, що стосувалось того, що Фізична особа підприємець 1 звернулась з позовом до Чернівецького обласного територіального відділення Антимонопольного комітету з позовною заявою про визнання недійсним рішення адміністративної колегії, яким на фізичну особу підприємця за порушення законодавства про захист економічної конкуренції накладено штраф. Господарський суд Чернівецької області рішенням, залишеним без змін постановою Західного апеляційного господарського суду, відмовив у задоволенні позовних вимог. Судові рішення обґрунтовані тим, що Фізична особа підприємець 1 (ФОП-1 – далі) без дозволу Фізичної особи підприємця 2 (ФОП-2 – Далі) використовував оформлення упаковок туалетного паперу, який раніше

у своїй господарській діяльності почав використовувати ФОП-2, що призвело до змішування діяльності ФОП-1 та ФОП-2, а тому спірне рішення адміністративної колегії Чернівецького обласного територіального відділення Антимонопольного комітету відповідає вимогам закону та не підлягає скасуванню. Касаційний Господарський суд Верховного суду України погодився з висновком судів попередніх інстанцій у зв'язку з тим, що згідно з ч. 1 ст. 1 Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції» недобросовісною конкуренцією є будь-які дії у конкуренції, котрі суперечать торговим та іншим чесним звичаям у господарській діяльності. Згідно зі ст. 4 цього Закону неправомірним є використання імені, комерційного (фірмового) найменування, торговельної марки, рекламних матеріалів, оформлення упаковки товарів і періодичних видань, інших позначень без дозволу (згоди) суб'єкту господарювання, котрий раніше почав використовувати їх або схожі на них позначення у господарській діяльності, що призвело чи може призвести до змішування з діяльністю цього суб'єкта господарювання. Верховним судом був зроблений висновок, стосовно того, що суди першої та апеляційної інстанцій обґрунтовано виходили із загального права особи на користування результатами власної діяльності та виключної компетенції органів Антимонопольного комітету у сфері захисту від недобросовісної конкуренції, беручи до уваги саме фактичні обставини використання двома виробниками на одному ринку оформлення упаковок стосовно одного товару, зовнішнє оформлення яких (за суттєвою подібністю композиції виконання виробів; контексту, в якому виконувалися домінуючі елементи; практичної тотожності гами кольорів та їх поєднання) може призвести до змішування їх діяльності [9].

За порушення законодавства про захист економічної конкуренції до суб'єктів господарювання застосовуються відповідні санкції. Проаналізуємо основні:

Згідно із статтею 52 Закону України «Про захист економічної конкуренції» штрафи накладають органи Антимонопольного комітету на об'єднання, суб'єктів господарювання за такі порушення:

- анти конкурентні узгоджені дії; що призводять до зловживання монопольним (домінуючим становищем);
- невиконання рішення\попереднього рішення органів Антимонопольного комітету або виконання їх в повному обсязі.
- узгоджені дії суб'єктів господарювання, заборонені ч.5 ст. 10 Закону;
- обмежувальну та дискримінаційну діяльність, заборонену ч.2 ст.18, ст. 19 і 20 Закону як наприклад порушення положень узгоджених з органами Антимонопольного комітету України установчих документів суб'єктів господарювання, створеного в результаті концентрації, якщо це призводить до обмеження конкуренції;
- обмежувальну діяльність, заборонену ч.1 ст. 18 Закону можна взяти за приклад неподання інформації Антимонопольному комітету України, його територіальному відділенню у строки, встановленні органами Антимонопольного комітету України, головою його територіального відділення чи нормативно-правовими актами[10].

Також до суб'єктів господарювання, що застосовують недобросовісну конкуренцію як вид господарсько-організаційних санкцій застосовують за порушення законодавства про захист економічної конкуренції примусовий поділ, котрий застосовується антимонопольним комітетом у випадку, коли суб'єкт господарювання, що займає монопольне (домінуюче) становище на ринку, зловживає ним.

Ще одним засобом боротьби із недобросовісною конкуренцією є застосування такого механізму як відшкодування шкоди. Це в першу чергу означає те, що особи, котрим була завдана шкода внаслідок порушення законодавства про захист економічної конкуренції, можуть звернутися до суду, господарського суду із заявою про її відшкодування. Шкода, котра була заподіяна порушеннями законодавства про захист економічної конкуренції, передбаченими деякими пунктами статті 50 Закону України «Про захист економічної конкуренції», відшкодовується особою, яка вчинила порушення, у подвійному розмірі завданої шкоди [10].

Також чинним законодавством України передбачено, що у випадку, коли було встановлено факт неправомірного використання чужих позначень, рекламних матеріалів, упаковки або факту копіювання виробів заінтересовані особи можуть звернутися до Антимонопольного комітету України, його територіальних відділень зі заявою про вилучення товарів з неправомірно використаним позначенням або копій виробів іншого суб'єкта господарювання як у виробника, так і у продавця [11].

На сьогоднішній день у чинному Кримінальному кодексі України, передбачені лише статті, котрі передбачають відповідальність за окремі види недобросовісної конкуренції, а саме статті: 229 – «Незаконне використання товарного знаку, фірмового найменування»; 231 – «Незаконне збирання або використання відомостей, що становлять комерційну таємницю»; 232 – «Розголошення комерційної таємниці». Ці дії караються штрафом до 15 тис. неоподатковуваних мінімумів. В окремих випадках застосовують конфіскацію продукції та знарядь для її виготовлення. Нормативно-правовим актом також передбачено позбавлення права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років. У попередніх редакціях Кодексу за окремі види порушень правил конкуренції передбачалося, крім того, покарання у вигляді позбавлення волі

на строк від 3 до 12 років, громадські роботи на строк від 100 до 200 годин, або виправні роботи на строк до 2 років. Тепер такого покарання немає [12].

У рамках даного дослідження ми здійснили аналіз зарубіжного досвіду. Для прикладу, Сполучені Штати Америки вважають зачинателем антимонопольного законодавства, дана країна відмічається більш суворим здійсненням державного конкурентного контролю. Базисом цієї моделі є заборона монопольних практик, а головним пріоритетом антимонопольних органів в процесі свого функціонування виступає підтримка конкуренції на загальнонаціональному рівні США [13]. Серед основних заходів та механізмів захисту конкурентного середовища, що застосовуються в законодавстві країн-членів ЄС є такі заходи:

- 1) заходи, що здатні припинити угоди та узгоджені дії, що обмежують конкуренцію;
- 2) заходи, що можуть припинити зловживання домінуючим положенням господарюючих суб'єктів на ринку;
- 3) заходи, що припиняють недобросовісну конкуренцію на ринку, тощо [14]. Тож, варто зазначити, що для європейської моделі державного конкурентного контролю характерним застосування конкретних заходів, для того, щоб досягти конкурентного середовища. Слід зупинитися також на тому, що в країнах-членів ЄС значної уваги приділяють боротьбі з картелями, що є найбільш жорсткими порушеннями у сфері конкуренції [15].

Висновки. Можна підсумувати, та зазначити, недобросовісна конкуренція – це протиправна дія, суб'єктів господарювання, котра суперечить чинному законодавству про ведення чесної конкуренції. За порушення правил добросовісної конкуренції настає господарсько-правова відповідальність, котра характеризується відповідними межами, критерії визначення яких встановлені законодавством про захист економічної конкуренції, та які не є характерними для будь-якого іншого виду відповідальності. Така розгалуженість системи санкцій дає можливість більш варіативно застосовувати такі заходи у разі вчинення порушення законодавства про захист економічної конкуренції. За використання недобросовісної конкуренції передбачена адміністративна, цивільна та кримінальна відповідальність.

Список використаних джерел:

1. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15> (дата звернення 30.10.2021).
2. Про захист економічної конкуренції: Закон України від 11.01.01 р. URL: <http://www.zakon.rada.gov.ua/go/2210-14> (дата звернення 30.10.2021).
3. Санаіхметова Н. О. *Правовий захист підприємництва в Україні*. Київ, 1999, с. 169.
4. Безух О. В. Захист від недобросовісної конкуренції як інститут конкурентного права. *Підприємництво, господарство і право*. 2001. №7. С. 32-36.
5. Паризька конвенція про охорону промислової власності від 20 березня 1883 року, ратифікована Україною 25 грудня 1991 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_123#Text (дата звернення: 30.10.2021).
6. Бойко А. Методи захисту від недобросовісної конкуренції. URL: <http://www.conf-cv.at.ua/forum/12-27-1> (дата звернення: 30.10.2021).
7. Панченко М. Добросовісність, розумність, справедливість, правові засади цивільного права України. URL: http://lib.sumdu.edu.ua/library/TopicDescription?topic_id (дата звернення: 30.10.2021).
8. Про Антимонопольний комітет: Закон України від 26.11.93 р. URL: <http://www.zakon.rada.gov.ua/laws/show/3659-12> (дата звернення: 30.10.2021).
9. Постанова Верховного суду від 24.09.2019 року по справі № 926/1307/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/84482872> (дата звернення: 30.10.2021).
10. Про захист економічної конкуренції: Закон України від 11.01.01 р. URL: <http://www.zakon.rada.gov.ua/go/2210-14> (дата звернення: 30.10.2021).
11. Богомолова Н.М. Застосування антидемпінгових, компенсаційних та спеціальних заходів у сфері зовнішньоекономічної діяльності. *Молодий вчений. Юридичні науки*. 2017. № 6. С. 96-101.
12. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 30.10.2021).
13. Шраменко О. В. Становлення сучасного конкурентного законодавства: світовий та вітчизняний досвід: монографія. Харків: Право, 2018. 168 с.
14. Швидка Т. Проблеми забезпечення добросовісної конкуренції та впровадження правил ринкової економіки. *Підприємництво, господарство і право*. Господарське право і процес. 2021. № 3. С. 126-131.
15. Павленко Н., Челомбійко Т., Черняєва О. Теорія та практика недобросовісної конкуренції в Україні. *Економічний аналіз*. 2021 рік. Том 31. № 1. С. 25-36.